

I.C.2 **BOUW- EN GRASLANDEN**

I.C.2.a. **Bouwlanden**

- 01.-Truierveld.
- 02.-Gulden Bodem.
- 03.-Singelveld.
- 04.-Vrankrijkveld.
- 05.-Galgenveld.
- 06.-Molenveld.
- 07.-Bellink.
- 08.-Wijngaardsveld.
- 09.-Aalsterveld.
- 10.-Steenkuilveld.
- 11.-Mouw.
- 12.-Broekgracht.
- 13.-Saffraanberg of Berg.
- 14.-Winningenveld.
- 15.-Tomveld.
- 16.-Brustenveld.
- 17.-Rijkelveld.
- 18.-Ordingenveld.
- 19.-Lange Gracht.
- 20.-Mortel.
- 21.-Groene Gracht of Keelgracht.
- 22.-Pipelveldje.
- 23.-Distelbroekveld.

24.-Paardsgracht.

25.-Scheidhaag.

26.-Coelgracht.

I.C.2.a. **Het bouwland**

De gangbare benaming voor het bouwland is veld, dat oorspronkelijk de betekenis had van 'onbebouwde, woeste grond' (een synoniem van gemene vroente).

De Brustemse velden zijn meestal vrij uitgestrekte complexen, die wellicht in de 4e-8e eeuw of later ontgonnen en verkaveld werden.

1.- TRUIERVELD

1520: vier royen lants geleg in dat sintrud velt (01). G.44, f.166

1577: VI royen ackerlants geleege in sintruydens velt (01).
G.45, f.37v^o.

1596: twelff royen lants geleghen int sintruyder velt (01).
G.50, f.37v^o.

1668: een boender lants geleege int sintruyer velt (01).
G.50, f.220.

Het Truierveld ligt tussen de grens met St-Truiden, de Luikersteenweg en de Hoge Weg.

2. - GULDEN BODEM

na 1300: Item Willem van der Steghen van Rikele, 1 lut. van 9 roeden lants die ghelegen sijn ane die watercoule achter den Partsgrechts tussen Brustem ende Sintruden, regenote de Gulde van Sentruden (03). CRB,2.

na 1300: 11 roeden lants die liggen en den gulde boedem van de goede van Lipbeke (02) tuscen Sintrude en Bruste ende 't was der vrouwen vande begijne van Sentrude lant (03). CRB,14.

1501 : van VIJ zillen lantz gelegen inden gulden bodem vercregen teghen Jan van hinnedael anno 1501 19 aprilis. Rt. niet verre vanden pertzgracht. Ter iiiij zyden ,den wech comende van mervelen ende gaet te bruxken wert daer deur gaende (04). nr.3.

1599 : negen royen lants geleege inden gulden bodem (01).

- G.50, f.85.
- 1651 : een halff bonder lants gelegen in den gulden bodem (01). G.55, f.93.
- 1667 : thien royen lants geleghen inden gulden bodem (01).
G.58, f.22v°.
- 1794 : in den gulden bodem op den hoogenwegh (01). G.68, f.37v°.

De Gulden Bodem is dat deel van het Truierveld dat ligt tussen de Hoge Weg, de Windmolenstraat, de Grote Straat of de oude weg van St-Truiden naar Luik. De Rasopweg loopt er dwars door.

Op het eerste zicht lijkt deze naam een aanduiding te zijn voor 'gulden' = gouden of rijk, d.i. goed opbrengend land. Maar dit hoog gelegen veld, 'niet verre vanden pertzgracht', kan ook in handen geweest zijn van 'de gulde' van St-Truiden.

14e eeuw: achter den Partzgracht, regenote de Gulde van Sentrude (03). CRB,12.

: Item Sente Eucherius gulde van Sentrude (03). CRB, f.10v°.

3.- SINGELVELD

14e eeuw: 3 roeden lants die liggen achter Stedinxs int Cingelvelt bij de Houstrate (03). CRB,12v°.

: 10 roeden lants die int Singelvelt ghelegen sijn achter Stedinxs (03). CRB,4v°.

: ane den tsinggel bij de Houstrate (03). CRB,9.

: 10 roeden lants int singelvelt (03). CRB,4v°.

1568 : dat cingel velt (01). G.45, f.12v°.

1602 : vijff roijen lants geleegeen int cingelvelt (01). G.50, f.128.

1624 : gelegen achter brusthem int scingelvelt (04).

1760 : twelf roeden landts in 't cingel veldt (01). G.64, f.19.

1844 : singelveld (01). (kadaster).

In het Middelnederlands betekent '*cingel*' = buitenste muur van de stad of de burcht.

In de Atlas der Buurtwegen (B 1845) worden weg 25 'borggracht' en weg 61 'singelveldsteeg' genoemd. Ze omsluiten de Burchtgracht.

Het Singelveld ligt tussen de huidige Vliegveldlaan, 'Houstrate', Luikersteenweg en Melsterbeek. 'Stedinxs' was een winning aan de Beekkant.

Voorbijtrekkende legers kampeerden dikwijls in het Singelveld, omdat dit gebied tussen de drukke wegen (Romeinseweg en Luikersteenweg) en het dorp lag en veel bronnen met drinkbaar water

bezat.

4.- VRANKRIJKVELD

14e eeuw: van 1 bonre lants dat ghelegen es ent Vrancrike bij de Aelstergalghe, regenote den Groene Gracht ende Galghe (03). CRB, 8v^o.

1539 : XV royen lants gelegen int franckrijck (01). G.46, f.51.

1553 : xvii royen lants gelegen int vranckryck (01). G.47, f.108v^o.

1691 : Vranckrijt. G.59. f.390v^o.

1698 : een halff bonder ackerlantz gelegen in vranckeryck (01). G.61, f.38.

1769 : twelff roeden landts gelegen in het vranckryckveldt (01). G.64, f.195v^o.

1787 : vierthien roeden ackerlants gelegen in het sint-truijer veld genaemt vranckerijck (01). G.67, f.5.

1845 : frankrijk (01).

Deze plaatsnaam heeft niets te maken met de Franken. Frank- of Vrankrijk is een volksetymologische aanpassing van vranckerik d.i. een afleiding van vrank = vrij (gemeen) met het achtervoegsel -erik (01).

Het Vrankrijkveld ligt tussen de Romeinseweg, de Melsterbeek en de grens met Aalst. De Aalsterweg en de Oude Borgwormseweg (vroeger Houtstraat) lopen er dwars door.

5.- GALGENVELD

na 1300: van 19 roeden lants die ghelegen sijn tussche Brusteme en die Galcghe (03). CRB, 3v^o.

1518 : een bonder hoeflants gelegen int galge velt (01). G.44, 126v^o.

1544 : van eenen boender lants gelegen int galch velt (01). G.46, f.171v^o.

1605 : XI royen lants geleegeen int galgen velt (01). G.50, f.154.

1649 : twelff ende eene halffve roeden lants in het galge velt (01). G.51, f.30.

1844 : galgenveld (01) (kadaster).

Dit veld is genoemd naar de ligging bij de galg. Het ligt op het voormalige vliegveld tussen het Vrankrijk-, het Molen- en het Truierveld.

Deze galg lag op de 'cassije' en vormde in 1556 de grens tus- sen

Brustem en Aalst: *'van op die hautstraete, halff Brusthem recht tot aen die galghe op die cassije door een cleijn schilt hoefken'*.

Er was ook een andere galg voorbij de Groene Gracht, in de richting van Rijkel, naast de Oude Kassei.

1575: XI royen lants geleeghen int cuystert velt niet verre vander galgen (01). G.49, f.37.

Soms was er een executiegalg of kleine galg in het dorp zelf. Aan de grote galg buiten het dorp werden de misdadigers dan opnieuw gehangen tot prooi van de galgenvogels of raven en tot afschrikking van de vreemdelingen met boosaardige neigingen.

6.- MOLENVELD

1269: Bij de erfenis van Herman van Brustem, dicti di castello, was er reeds sprake van een molen, die aan Johannes, zoon van wijlen Ludovicus, toekwam.

1516: twelf royen int molenveld (01). G.44, f.93.

1604: een halff boender lants int meulenveld (01). G.50, f.157

1653: vijff roijen ackerlants geleeghen int meulen velt (01). G.55, f.116v°.

1697: thien royen int molen veldt (01). G.61, f.22v°.

1733: twelff roeden lants gelegen int molenveld (01). G.63, f.97.

1778: molen genaemt de clijne molen (01). G.66, f.25.

1790: 't molen veld (01). G.67, f.79v°.

1844: molenveld (01) kadaster.

Het Molenveld is gelegen tussen de Bovenste of Kleine Molen in de Beling en de inmiddels verdwenen windmolen. (langs de vroe-ere Borgwormse Kiezel, huidige Oude Borgwormseweg). Het is een terrein dat in 1938 ingepalmd werd door het militair vliegveld).

7.- BELING

1394: unam curtem seu mansionem cum assizia, sitam infra villam seu libertatem de Breustem et continentem unum bonuarium cum dimidio, necnon certa alias terras arabilis, nuncupatas die Belke (06). nr.410

(een erf of woning met toebehoren, gelegen in het dorp of vrijheid Brustem en bevattend 1,5 bunder en ook andere akkergrond, genoemd die Belke.)

1404: infra villam de Bruystem continentem I 1/2 bon. necnon supra certes alis terras dictas die Belick (06). nr.999

(onder het dorp Brustem, ter grootte van 1,5 bunder en ook

zekere andere grond, genoemd die Belick.)
 1519: van ene hove ofte bampde byden beelyck gelegen (01). G.44, f.41.
 1574: xiiii royen lants geheten dat bloeck (01). G.49, f.29v°.
 1596: den bellick (01). G.50, f.10v°.
 1597: acht royen ackerlants geleghe opden bellick (01). G.50, f.33v°.
 1655: seven bonderen bloeck genaempt die bellick (01). G.56, f.43v°.
 1721: seven bonder landt genaempt den belinck toibehoerende den heer van kerckum (01). G.80, f.63v°.
 1763: de belck (01). G.64, f.70v°.
 1797: betaelen 8 voeten erfpacht staende op het bloek in de bellickstraet genaemt den Saphof.

Bellick wil zeggen: besloten ruimte. We dienen niet steeds te denken aan houtkanten, maar ook aan wegen en waterlopen. De bellick of beling was in Brustem een stuk grond afgesloten door de Melsterbeek, de Romeinseweg en de Luikersteenweg.

Soms werd dit gebied ook '*blook* of *bloeck*' genoemd. '*Beluken*' of besluiten leidde tot besloten ruimte. Het grondwoord bilook heeft zich verder ontwikkeld tot billick en beling.

8.- WIJNGAARDSVELD

na 1300: van een half bonre gelegen bijden Wijgart te Bruxken, regenote de Catsije van Brustem (03). CRB,6v°.
 : ghelegen sijn bij den Wijgart bi Bruxken ende 1 cop. van ghewere van een half bonre bij die Wijgart te Bruxken (03). CRB,9r°.
 : ghelege achter bruxke bij de Wijgart, regenote tgasthuys van Brustem (03). CRB,2v°.
 1515 : gelegen ontrent den wijngart (01). G.44, f.68.
 1581 : int wygart velt (01). G.49, f.128.
 1612 : een halff boender lants geleg int wygart velt boven dye catsey (01). G.51, f.45v°.
 1661 : vier roeden lants gelegen achter brucxken int weijngaert velt (01). G.57, f.14v°.
 1794 : een half bonder lands gelegen in 't wijngaerts veld (01). G.68, f.34.
 1844 : wijngaerdsveld (01). (kadaster).

In bijna elke Haspengouwse gemeente herinneren bepaalde namen aan de vroegere wijncultuur. Uit de oudste geschreven stukken, die dateren uit de Vroege Middeleeuwen, blijkt dat de wijnstok toen hier algemeen bekend was. Er bestonden zeker reeds in 1487 wijngaarden uitgebaat door de Trudo-abdij ondanks de koele zomers. Men trof ze

aan op hellingen die naar het zuiden gericht waren. Een aanplanting van een soort Moezelwijn van ongeveer 1 ha kon 30 à 40 hl witte wijn opbrengen, maar het was meestal zure en slechte wijn, die gemengd werd met buitenlandse wijn. Tijdens de 17e eeuw verdween de wijngaard wegens de enkele koude winters en de concurrentie van Franse wijn. Alleen de benaming bleef over.

Het Wijngaardsveld ligt tussen de Luikersteenweg, de Belingstraat, de Walenweg. De Romeinseweg loopt er dwars door ten oosten van Bruksken.

9.- AALSTERVELD

- 1513: int aelster veelt (01). G.44, f.13v°.
1649: vijff roijen lants gelegen int aelster velt (01). G.55, f.28v°.
1723: een halff bonder geleghen int aelstervelt (01). G.62, f.166.

Dit veld lag dicht nabij de grens met Aalst. Het Aalsterveld ligt tussen de Luikersteenweg en de Walenweg en naast het Wijngaardsveld.

10.- STEENKUILVELD

- 1516: negen royen lants gelegen op die steencuyle te nerim (01). G.44, f.88v°.
1598: xi royen lants gelegen opde steencuyl (01). G.50, f.65v°.
1608: xv royen geleegen int steen cuyl velt (01). G.50, f.226.
1613: seeven royen lants geleegen int velt geheeten dye steencuyl (01). G.51, f.70v°.
1656: acht roijen lants gelegen int steencuijl velt (01). G.56, f.79.
1722: neghen roijen ackerlandts geleghen int steenveldt (01). G.62, f.162.
1731: elff roeden lants geleghen int steencuyl veldt (01). G.63, 23.
1793: negen roeden lands gelegen in het steenkuijlveld (01). G.68, f.13v°.
1844: steenkuil (01) (kadaster).

Wellicht was dit minder rendabel bouwland: het eerste lid wijst dan op de aanwezigheid van een steensubstraat (01).

Het Steenkuilveld is gelegen tussen Nerum en de Walenweg, langs de grens met Aalst.

11.- MOUW

1581: die strate die vander mouwen aff gaet nae rykel (01). G.49, f.119.

1607: xxii royen acker lants geleege in dye mouwe (01). G.50, f.200v^o.

1662: elff royen ende een halff lants gelegen op die mouw (01). G.57, f.46.

In de eerste plaats kan mouw teruggaan op het Middelnederlands moude = 'fijne, droge losse aarde'.

In de tweede plaats kan mouw de betekenis hebben van 'uitholling in de bodem', in de vorm van een baktrog. In Haspengouw is de benaming mouw in deze zin zeer verspreid (01). Er is een Mouwstraat die van Bruksken tussen de Walenweg en de grens met Aalst loopt. Daar heet ze Smisstraat. Het Mouwveld is een onderdeel van het Steenkuilveld.

12.- BROEKGRACHT

1844: onder den broekgracht (05).

Hier wordt gezinspeeld op de ligging van landerijen tegen een gracht in de betekenis van 'aarden wal met kreupelhout begroeid en dienend tot afzoming van landerijen'.

De Broekgracht is een lange houtkant in het Aalsterveld, ten zuiden van de Luikersteenweg en Saffraanberg en op de grens met Aalst. Hij werd aangelegd om erosie te voorkomen.

13.- SAFFRAANBERG OF BERG

na 1300: 14 roeden lants ghelegen op den Berght (03). CRB,4v^o.

: opten Berch, regenoten den wech van Brusthem na Engelmanshoven (03). CRB,6v^o.

na 1400: 18 roeden gheleghe ob den Berch (03). CRB,15v^o.

1513 : xiii roeden lants gelegen op berch (01). G.44, f.15.

1573 : een hoeffken geleege op den berch (01). G.45, f.15v

1649 : negenroijen ackerlants gelegen op den berch tusshen die tomme ende den engelmanshoven wech (01). G.55, f.9.

1734 : vierthien roeden landts gelegen op den bergh (01). G.63, f.146.

1760 : een bounder lants gelegen onder den brusthem berg (01). G.64, f.4.

1775 : ontrent de hooghde oft den bergh tusshen brustem ende glinden genaemt den saffraenbergh. (rolreg. Gelingen).

1790 : negenthien roeden landts gelegen op brusthem berg (01)

G.68, f.95v°.

- 1797 : 8 roeijen lants gelegen onder den Saffraen bergh voor
4 voeten koren jaerlyckx. (Inkomsten kerk 1797-1835)
1844 : saffraanberg (01) (kadaster).
1850 : uithangbord: 'In de berg van saffraan'.

Berg is een dikwijls gebruikte benaming voor hoger gelegen bouwland. Deze hoogte (88 m) is ook bekend als Brustem- of Armenberg. De naam '*Saffraanberg*' is pas sinds de 18e eeuw op- getekend. Dat hier de kostbare specerij saffraan zou gekweekt zijn, lijkt uitgesloten. Wel aannemelijk is de verklaring saf- fraan = geelkleurig, waarbij twee mogelijkheden in aanmerking komen:

1°-De begroeiing met avruis, in 't dialect haveraans = herik of knopherik, (*sinapsis arvensis*), een onkruid met goudgele bloemen, dat in havervelden en langs wegen groeit. Het ge- lijkt op koolzaad. Het Westvlaams averuisen = koolzaad.

Mogelijk waren de koolzaadvelden op de berg saffraangeel.

Er groeit ook nu nog een ander geelbloemig kruid dat met de zonderlinge naam 'huttentut' (*camelia satinva*) bedacht werd.

2°-Op de Saffraanberg komen talrijke zavelkuilen voor. De naam saffraan = geelkleurig kan derhalve ook opgeroepen zijn door het aan de oppervlakte komen van het gele zand op tal- rij- ke plaatsen, (01) dat dan afstak tegen de lager gelegen donkere akkers.

Saffraanberg, hoogste punt van Brustem, wordt omwille van de sterke glooiing naar het zuiden en het westen in het dorp ge- woonweg 'de berg' genoemd. Hier ontspringt de Gomer of Goelmeer, een onaanzienlijke winterbeek. Het water loopt naar het noorden en zoekt zacht kronkelend een weg naar de Herk in Hoe- pertingen.

Omtrent op deze plaats werd het grondgebied van vier vroegere gemeenten gescheiden, nl. Brustem, Groot-Gelmen, Engelmanshoven en Aalst. Door een eerste fusie in 1971 gingen Groot-Gelmen en Engelmanshoven tot Gelmen behoren. Aalst werd deelgemeente van Brustem. Door een tweede fusie behoren al deze gemeenten tot St-Truiden.

Boven op Saffraanberg werd omstreeks 1900 door de zusters ursulinen een internaat voor meisjes gebouwd. Heelwat Brustemnaren hebben aan de bouw van deze prestigieuze school gewerkt. Het gebouw dat vier verdiepingen had, telde 999 vensters.

Het 'Pensionnat du Saffraenberg' werd na de eerste wereldoorlog in 1919 aangeslagen en in 1921 verkocht aan de Belgische Staat, die het eerst inrichtte als rusthuis voor gekwetste militairen en er nadien een militaire Pupillen- en Cadettenschool in onderbracht. In 1940 namen de Duitse bezetters er hun intrek, opgevolgd in 1944 door de Amerikaanse bevrijders. Na de tweede wereldoorlog werd het een Koninklijke Technische School.

14.- WINNINGENVELD

- 1654: een bonder ackerlants gelegen int winninge velt (01). G.55, f.168.
1728: ackerlandt int winninghe veldt geleghen achter het casteel (01). G.62, f.231.
1788: vijfthien roeden landts gelegen in het winningeveld achter het casteel (01). G.67, f.38v°.
1844: widdingeveld (01). kadaster.

Het Winningenveld is gelegen ten zuiden van het vroegere waterkasteel tussen Hemelrijk (vroeger Kasteelstraat), de Romeinseweg, de Luikersteenweg, de Melsterbeek en de Hoogbeek.

15.- TOMVELD

- na 1300: 12 roen lants die ligghen bi de Tumme (03). CRB,8r°.
1404 : ...sex virgatas terre arabilis jacentes inter Bruy-
stem et Rykel; item adhuc unum bonuarium jacens ibi- dem
prope tombas, per obitum Aleydis, filie quondam Arnoldi
Bruninck sue sororis (06). nr.542.
1514 : twelff roed lants gelegen in tomvelt (01). G.44, f.
59v°.
1579 : xxii royen ackerlants int thomvelt (01). G.49, f.103.
1653 : in het tommevelt (01). G.55, f.141.
1694 : int tom velt achter het casteel (01). G.60, f.14.
1734 : acht roeden landts int tombevelt (01). G.63, f.611.
1796 : het tomveld (01). G.69, f.11.
1844 : het tomveld (01). (kadaster).

Het Tomveld is gelegen tussen het afgebroken waterkasteel, de Hoogbeek en de Tom.

16.- BRUSTEMVELD

- 1649: tweeëntwintig roeden gelegen int brusthem velt (01). G.55, f.18v°.
1666: negen roijen gelegen int brustemvelt (01). G.57, f.270.
1732: vijfff roeden lants gelegen int brusthem veldt (01). G.63, f.63.
1713: aen den groenen gracht int brusthem veldt (01). G.62, f.38.
1791: seker bonder ackerlands gelegen in het brusthemveld (01). G.67, f.128.
Dit veld is wellicht identiek met het Rijkveld, daar ze beiden dicht bij de Groene Gracht gelegen zijn.

17.- RIJKELVELD

1171 : op 28 juli 1171 werd in het Rijkelveld een groot gevecht geleverd tussen Lodewijk I, graaf van Loon en Gilles, graaf van Duras, die geholpen werd door de Truidenaren (07).

na 1300: Henric Wagheman 1 lut. van 1 bonre lants dat ligt en geen Rikelvelt bi sabs lants van Everbore (03). CRB, 2r°.

: 2 aude swarte van 1 bonre lants dat ghelegen es tusche Brusteme ende Rikele in dat Rijkelveld, regenote Johan van Kerckem op deen sijde ende de bisscop van Luijcke in twee sijden (03). CRB, 3r°.

: Henric Cornilis, Huybrecht ende Art Kamerlinx, Jan Rega, Katerine van Entbroec, Robijn van Loon, 3 lut.

van 18 roeden lants op die Strate te Rikele wert ende 3 lut. van 17 roeden lants die ghelegen sijn op Dobe- ke int Rijkelveld, regenote dat Gasthuys van Brustem ende den wech die van Brustem te Rikelwert gaet voer thoof (03). CRB, 4v°.

: Item Lambrecht van Witdingen, 2 lut. van 0,5 bonre lants dat ghelege es op die Rikele Strate int Rijkelveld achter de Bemde (03). CRB, 5r°.

: Item die van der Syker van Sentruden, 6 lut. van 16 roeden lants die ghelegghen sijn tusschen Brusteme ende de Rikele, laet Kerstiaen van Steyverde ende dit lant ligt int Rijkelveld op de Haechbeke (03). CRB, 10r°.

1507 : Item Johan Stoutgrane, 2 cap. 8 lut. van 1,5 bonre lants die ghelegen sijn ane Dobeke ende 2 cap. solvunt Godevert Caken ende Cloes Roderboech geruen ende is gelegen int Rijkelveld (03). CRB, 6r°.

1514 : stuck ackerlants gelegen int rijkel veld (01). G.44, f.53v°.

1573 : int ryckel veld daer die noet beeck (10) doer loept (01). G.45, f.24.

1605 : int rykelveld (1). G.50, f.178v°.

1649 : sess roijen ackerlants gelegen aen den groenen gracht int rykell veld (01). G.55, f.15.

1767 : in 't brusthem oft rijckel veld (01). G.64, f.156.

1795 : in het rijkelveld (01). G.49, f.2.

1844 : rijckel veld (01) (kadaster).

Het is een uitgestrekt landbouwcomplex, gelegen tegen de gemeente Rijkel. Ook een deel van het Tomveld wordt aldus genaamd. Het ligt tussen de Hoogbeek en de Tomstraat.

18.- ORDINGENVELD

na 1300: Item Matthijs heckinct, 1 auden swarten van 1 stuccke lants dat ghelegen es bi Ardinghen, groot sijnde 13 roeden gelegen tuscen Ardinghen en Brustem (03). CRB, 3v°.

- : Item Gylis van serkinghen, 3 lut. van 1 stuccke lants dat ghelegen es ane die Loenre Strate (03). CRB, 4v°.
- 1611 : int ordingsche velt (01). G.51, f.15.
- 1668 : vijff roijen lants gelegen int ordingen velt (01). G.58, f.80.
- 1761 : ses groote roeden landts in 't ordingen veldt (01). G.64, f.37.
- 1794 : elf roeden ackerlandts in het ordingenveld (01). G.68, f.36v°.
- 1844 : ordingen veld (01) kadaster.

Dit landbouwland ligt aan de grens met Ordingen, tussen de Lenaertsstraat en de Hoogbeek. Voor de 17e eeuw werd er niet gesproken over 't Ordingenveld.

19.- LANGE GRACHT

na 1300: Item Raesse van der Borch...ende 2 lut. van 16 roeden lants die gheleghen sijn an den Langen Gracht achter Custert (03). CRB, 9r°. (11)

na 1380: Item Tgasthuys van Leuwe (12), 2 lut. van 1 stuccke lants dat gheleghen es achter Gilis Spapen hof dat Johans was Borghmans, dit is een bonder gelegen int Custert, regenote Her Gilis Spapen hof ende seker lant dat leen is mijns heeren van Somberef (13), regenoten na Rikele den Langhen Gracht (03). CRB, 10v°.

1546 : XV royen lantz gelege achter custert omtrent de lange gracht (01). G.46, f.224v°.

De Lange Gracht was een houtberm ten oosten van de Tomstraat en 't Eske aan de vroegere Hameistraat en de grens met Rijkel.

20.- MORTEL

na 1300: 1 auden swarten (14) van 11 roeden lants, die ghelegen sijn biden Mortel tuschen Rikel ende Brustem (03). CRB, 3r°.

na 1400: Dit seyn die leen goude die ich Art Bruijnincx Robijnssoen haudende ben van minen joncker van Sombereff:...item 22 roeden gheheyten biden Moertel, gheleghen tuscen de Tomme van Brustem ende de Goelme- re (15). (03) CRB, 15r°.

Mortel: algemeen verspreide plaatsnaam voor drassige terreinen.

Mortel valt terug op het Latijnse mortarium = 'vat waarin de mortel wordt gestampt', vervolgens 'de mortelspecie zelf, een mengsel van kalk, zand en water'.

In de toponymie (plaatsnaamkunde) kreeg '*mortel*' de betekenis van wat op de eigenlijke mortel lijkt: slijk, modder e.d. (03).

21.- GROENE GRACHT of KEELGRACHT

na 1300: dat ghelegen es ent Vrancrike bijde Aelster galghe, regenote den Groene Gracht ende Galge (03). CRB, 8v^o.

1649 : sess roijen ackerlants gelegen aen den groenen gracht int rijkell velt (01). G.55, f.15.

1713 : aen den groenen gracht int brusthem veldt (01). G.62, f.38.

1775 : thien roeden landts gelegen op den groenen gracht. G.65, f.44v^o.

1794 : elf roeden lands gelegen aen den groenen gracht (01). G.68, f.49v^o.

1512 : enen bonder lants gelegen boven den keelgracht (01). G.44, f.11.

1542 : een halff bond lants gelegen onden keelgracht (01). G.46, f.98.

1653 : gelegen bij die tombe van gelmen aen den groenen gracht alias keelgracht (01). G.55, f.137.

1707 : vierthien roijen landts geleghen aen den keelgracht (01). G.61, f.273.

1781 : den keelgracht (01). G.66, f.107.

1844 : boven den keelgracht (01) (kadaster).

De Groene Gracht alias Keelgracht was een met groen begroeide berm tegen de Romeinseweg of Oude Kassei in het Rijkelveld. Deze berm vertoonde een keelvormige vernauwing, vandaar ook de benaming Keelgracht. Omstreeks 1300 moet er ook een Groene Gracht geweest zijn in het Vrankrijkveld aan de galg van Aalst.

22.- PIPELVELDJE

1778: thien groote roeden ackerlandt int pipel velt (01). G.66 f.29.

1844: pipelveldje (01) kadaster.

Piepel of Pipel is in de streektaal bekend als vlinder. Een vlinderboom is denkkelijk een linde (01). Het Pipelveld lag in de omgeving van de hoeve '*De Oude Piepel*'. Dus tussen de huidige

Vliegveldlaan of de vroegere 's Heerenstraat, de Tomstraat, de Lenaertsstraat en de huidige Tongersesteenweg.

23.- DISTELBROEKVELD

- 1760: negenthien roeden lants gelegen int distelbroeck veldt. (01). G.64, f.17.
1763: negenthien roeden lant in het distelvelt (01). G.64, f.73.
1781: twee stucken lants gelegen op het distelbroek veld. (01) G.66, f.90.
1844: distelbroekveldje (01) (kadaster).

Het Distelbroekveld is genoemd naar de ligging bij het Distelbroek, ten noorden van de Tongersesteenweg en de Melsterbeek, en ten oosten van de (Brand)houtstraat.

24.- PAARDSGRACHT

- na 1300: ende selve Johan, 2 cap. van 1 hove die lijcht ane Stedinchts hof ende 4 lut. van den selve hove, rege- note
de Cateelstege ende den Partsgracht (03). CRB, 6v°
: Item Willem van der Steghen van Rikele, 1 lut. van 9
roeden lants die ghelegen sijn ane die watercoule
achter den Partsgracht tusschen Brustem ende Sintru
den, regenote de Gulde van Sentruden (03). CRB, 2°.
1501 : ghelegen in den gulden bodem vercregen teghen Jan van
hinnesdael anno 1501 19 aprilis. Rt. niet verre van- den
pertzgracht (04). nr.3.
1538 : neghen roeyen lants gelegen achter den peertsgracht.
(01). G.46, f.21v°.
1550 : acht roeyen lants gelegen opden partsgracht (01).
G.47, f.43.
1624 : niet verre van den pertzgracht (04).
1665 : twelff roeden ackerlants gelegen opden paerts gracht.
(01). G.57, f.232.
1723 :grooten paartsgracht, aen die windtmoelen, reg. die
windtmolen, die santstraete, die straete die naer de
Steenbrugge gaet te beide sijden.
1770 : grooten paertsgracht, reg. houtstraet.

De benaming Paartsgracht houdt verband met het Middelnederlands 'peerstse, paertse' = staak, afsluiting, uit het Franse perche. Het is de naam van een hoge houtgracht langs de landerijen tussen de Windmolenstraat en de Houtstraat.

25.- SCHEIDHAAG

1427: Lambrecht schoermans tot bruestem voer Elisabeth hant
boems Relicta gilis motmans van pachtlanden X vat coren, ante
XIJ vat, van 1/2 bonder lantz gelegen byde schytha- ge opden
wech van sintruyden daer men te bruestem wert gaet.

: Byde schythaghe sintruyden by guederen wylen ghevaerts
nyssem... (04). -6a

1611: stuck lants gelegen aen dye schythaeghe (01). G.51, f.1v°

1733: ackerlandt gelegen ontrent die schije hage tusschen den
aelsterwegh ende den bauters hovenwegh (01). G.63, f.119 1776: aen
die schije hage (01). G.65, f.85.

1792: seventhien roeden ackerlandts ontrent die scheijthaege.
(01). G.67, f.147.

Een schei(d)haag is niet enkel een haag die landerijen van el-
kaar scheidt, maar kan ook een grenshaag met een buurgemeente zijn.

26.- COELGRACHT

1404 : Rutgereus Abraens relevavit unum bon. terre inter
Bruystem et Rijkkel 'inden Coelgracht' (16).

15e eeuw: regenote de Noetbeeck ende Custerstrate, te weten
van Henricx Coelstiers goede gelegen int Custert.
(03). CRB, 16v°.

De benaming Coelgracht kan duiden op de vloedgracht die aan het Eske
lag. Is de naam afgeleid van het goed van Hendricx Coelstiers?

1.C.2.a. **Het bouwland**

Bronnen.

01.-J.Molemans.-'Brustem toponymisch doorgelicht', in OLVL;;
jrg.30, 1975, blz.335-358.

02.-Lipbeke = Lubbeek.

03.-E.Houtman en J.Molemans.-'Cijnsregister van het Bruyninx-
hof te Brustem (1300)', in OLVL., jrg.30, 1975, blz.249.

04.-H.Kesters.-'Over cijns, landpacht en erfrente in de 15de-
16de eeuw te Brustem, Aalst en Ordingen', in OLVL.,
jrg.30, 1975, blz.307-334.

05.-Atlas Buurtwegen 1845.

06.-Jan Grauwels.-'Leenregisters van Jan van Beieren 1390-
1413', in OLVL., 1981.

07.-Camille de Borman.-'Chronique de l'abbaye de Saint-Trond',
1872-1877, deel 2, blz.68.

08.-Dobeke = bijrivier van de Melsterbeek, bekend onder de
naam Hoogbeek en Nootbeek. Dit beekje loopt door het Rijkkel-
veld, een hoger gelegen terrein dan het gebied van de
Melster- of Molenbeek, vandaar de naam Hoogbeek.

Het eerste lid van Nootbeek is mogelijk node = smalle vallei, bochtig dal.

09.-Witdingen = Widdingen (Berlingen)

10.-noet beeck = Nootbeek = Hoogbeek = Hoge Beek.

11.-Custert = naam van een hooilandgebied bij het Hemelrijk.

12.-Tgasthuys van leuwe = het gasthuis van Zoutleeuw.

13.-Heeren van Somberef = Sombreffe. Willem I van Sombreffe bij Namen werd Gulikse halfheer van Brustem omstreeks 1380. In 1402 werd Willem II van Sombreffe met het halve dorp

beleend. Hij verkocht dit leen in 1427 aan de familie van Hamal.

14.-Swarte of aude swarte = benaming voor een kleine munt, ongeveer de waarde van drie schellingen.

15.-Goelmere = beek te Groot-Gelmen.

16.-Jan Grauwels.-a.w., nr.1003.